

A „FOGAS”

45127
467

A „FOGAS”

OEE Könyvtár
Áll. Ell. 2021

KIADJA

DR. ZIMMER FERENC

HALÁSZMESTER,

M. KIR. KERESK. FŐTANÁCSOS

Országos Erdészeti Egyesület
Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár

Lejtári szám:

1628/2021

Csoport szám:

I.

Rektári jelzet:

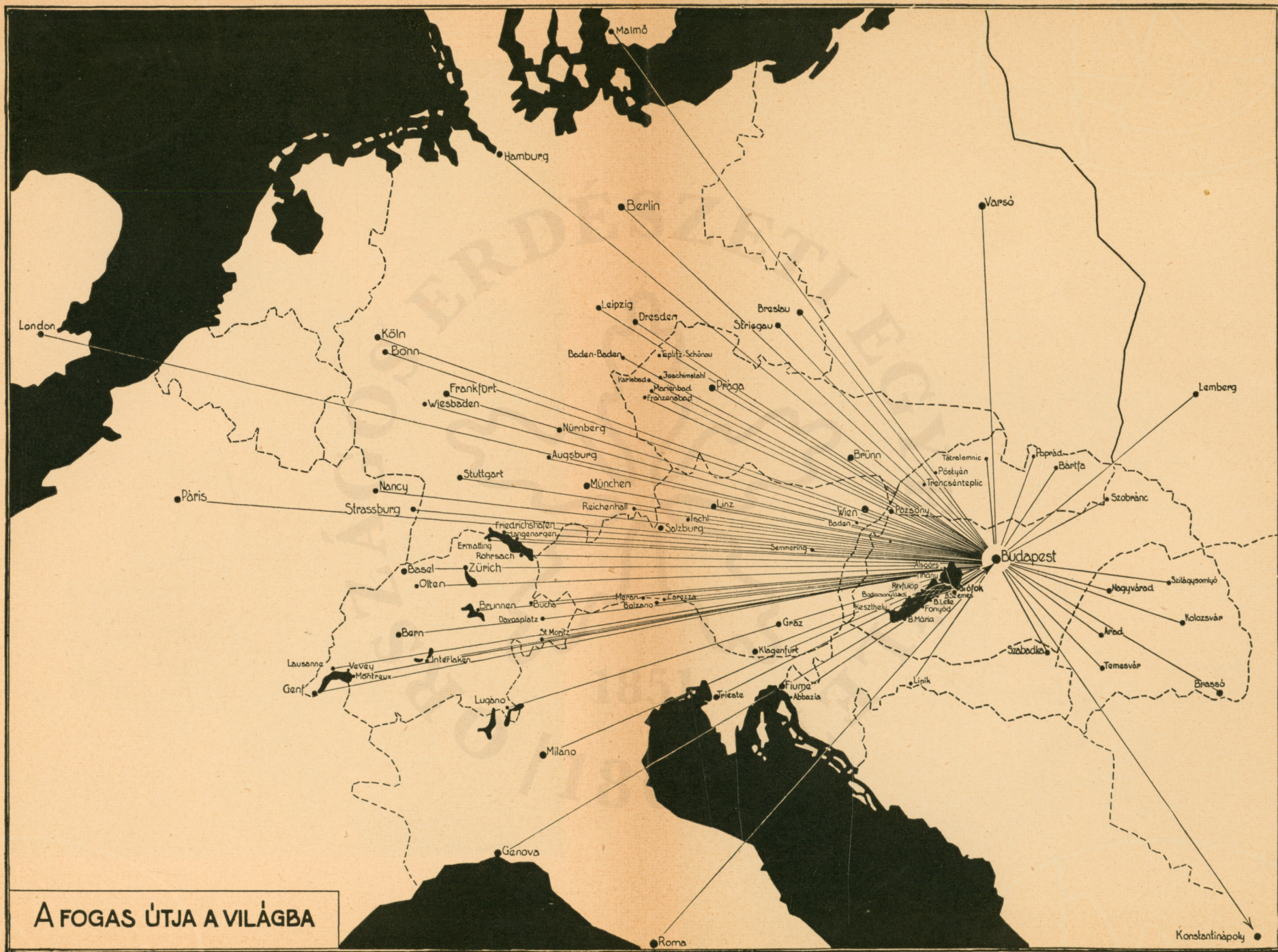
S. III. VI.

BUDAPEST, 1940

Felelős kiadó: id. Zimmer Ferenc

28301 — M. T. I. rt. nyomdája, Budapest. Felelős vezető Megyeri Béla

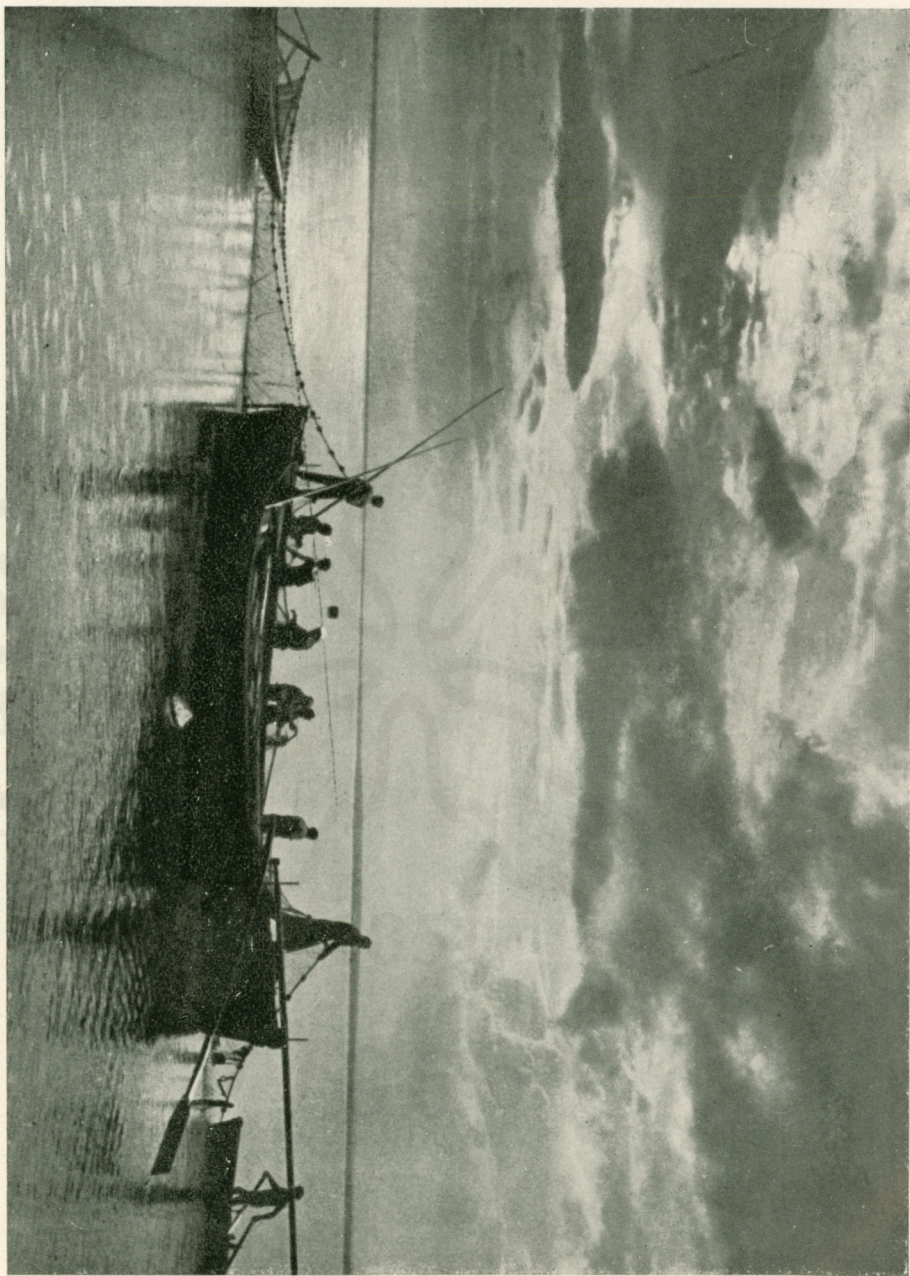

A ZIMMER FERENC HALKERESKEDELMI RT. EXPORTJA

Mészöly: Balatoni tájkép

Balatonon halászati

ELŐSZÓ

Azon kevés számú természeti kincseink között, melyeket Trianon meghagyott, kétségtelenül legelső helyen a Balaton áll. A magyar tenger nemcsak természeti szépségeivel gyönyörködteti a szemlélőt, hanem gazdaságilag is számottevő értéket rejt magában. Ilyen értéke a Balatonnak az európai viszonylatban is elismert hírű magyar hal-különlegesség, a „Fogas“.

Ennek a pompás halszaporulat sorsát kívánja a magyar közönség elé tárni a jelen kis füzet.

Hogy a balatoni halászatot egységes üzemterv szerint lehessen gyakorolni, a balatoni víztulajdonosok társulattá tömörültek és a halászatot bérbeadták az 1899. évben alakult Balaton Halászati Részvénytársaságnak. Elnöke volt a bérlő társaságnak a mostani elnöknek, *Iklódy-Szabó János* kincstári főtanácsosnak édesatyja, *Szabó Imre*, neves országgyűlési képviselő, kinek irántam, fiatal kereskedő iránt tanusított jóindulatát és megbecsülését itt akarom megköszönni avval, hogy kegyelettel megemlékezem róla. Ügyvezető igazgatója és lelke volt a vállalatnak jószámi *Purgly Pál*. Ezzel a minden tekintetben, kedélyben, energiában s kereskedelmi érzékben páratlan magyar emberrel kerültem össze ezelőtt 36 éve. Emlékét minden halász Zimmer kegyelettel fogja megőrizni.

A kommunizmus rövid interregnumától eltekintve azóta dolgozunk együtt. Nemcsak üzletfelek lettünk, hanem barátok a szó legnemesebb értelmében. Talán csak a mesékben fordulnak elő olyan üzletfelek, mint a Balaton Halászati Rt. és a Zimmerék voltak és ma is azok. Ennek pedig egyedüli alapja a kölcsönös megértés, megbecsülés és az egymás iránti abszolút bizalom.

Ezen soroknak nem hivatkozás a céljuk, hanem okulásul szeretném adni a kereskedelmi pályára lépő ifjúságnak. Ha nem is kecsagetnek ma trónok, hercegi és grófi rangok, mint amilyenben hajdanában részük volt a Medicieknek, Thurn und Taxisok, Fuggerek, Paumgartnerek, a magyar Thökölyiek, Thurzók családjának, de lehetnek

független, öntudatos polgárai a hazának, erős pillérei a magyar gazdasági életnek.

De tisztában kell lenniökkel azzal, hogy a kereskedelmi pálya nemcsak a legszebbek, hanem a legnehezebbek egyike is. Sehol nincsen szükség több szellemi frisseségre, munkakészségre, abszolút becsületességre, mint ezen a pályán. Még nem kereskedő az, aki vesz és elad. Ennek a fogalomnak mélyebb értelme van. A kereskedelem az, ami a geológiában a szeizmográf: ez megérzi ezer és ezer mérföldnyire a föld megmozdulását, mint amaz a gazdasági élet rezdüléseit. A kereskedelem a nemzetgazdaságban az, ami az emberi testben a szív, mely szabályozza a vérkeringést s vele fenntartja az életet.

Az újabkori történelemben sok példáját látjuk annak, hogy kereskedelmi piacokért hosszú és véres háborúkat is folytattak. Kellő történelmi távlatból az is megállapítható lesz, hogy Anglia sem a francia revans-politika támogatására, vagy a német militarizmus megdöntésére, hanem sokkal inkább azért lépett be 1914-ben a világháborúba, hogy a német kereskedelmet törje le, amely polip módra kezdte átka-rolni a világ gazdaságot.

Nekünk, mint kis nemzetnek kétszeresen szükségünk van gazdasági megerősödésre, ezt pedig csak úgy tudjuk elérni, ha a kereskedelmi tevékenységet arra való egyedekre bízuk.

Intelligens, szorgalmas, becsületes, öntudatos és erős akarátú kereskedelmi osztályra van szükségünk — továbbra is. Azért mondom továbbra is, mert a magyar kereskedelem eddig megállta a helyét mindenhol és mindenkor. Ha most a keresztény társadalom el akarja foglalni az őt jogosan megillető helyet a kereskedelemben, akkor ezt nem törvénnyel, hanem csak munkával lehet elérni.

Messze vezetne rámutatni az e téren jelentkező hibákra, csak felemlítem, hogy mindenekelőtt meg kell becsülni a kereskedőt és ne a kormányzattól várjuk a megoldást: ez a társadalom és az egyének kötelessége.

Kicsit messze eltávolodtam a „Fogas“-tól, de az elmondottak lekíváncoztak a lelkemről, annál is inkább, mert a magyar hal eladása körül fennálló egészségtelen állapotok orvoslása érdekében is kívánatos volna egy kis „vérfelfrissítés“. Halkereskedők kellene, nem pedig „értékesítési szervek“.

Akár a magyar ember, éppúgy már a külföldi is, ha az étlapon „Fogas“-t, vagy „Fogasch“-t lát, azon hiszemben van, hogy a Balatonnak európai hírű, nemes haláról van szó. Pedig csak a legritkább esetben az „Fogas“ címén mindenféle silányabb minőségű Süllőt vagy

Zandert hoztak forgalomba, Bécsben különösen a fagyasztott orosz Süllőt.

Nyers állapotban való árusításnál úgy védekeztünk, hogy minden egyes Fogast, kezdve a 30 dekástól plombával láttunk el. Erre a vásárló közönség figyelmét felhívtuk, ami nem kis fáradságba és áldozatba került. De a filet-alakban vagy másképp tálalásra elkészített áru névbitorlása ellen nem lehetett védekezni.

Ez a körülmény készítette a Balatoni Halászati Társulatot, a Balaton Halászati Részvénytársaságot és bennünket, hogy a földművelésügyi miniszterhez forduljunk a „Fogas“-hal elnevezésnek csupán a balatoni Fogas halra való korlátozása végett. Kérésünket a miniszter azzal az indokolással utasította el, hogy: „a kérelem teljesítésének nem volna akadályja, ha a Fogas olyan halfaj lenne, amely kizárólag a Balatonban tenyészik. Minthogy azonban szakközegeim jelentése szerint a Fogas a Süllőnek (*Lucioperca sandra* Cuvier) másfélkilogrammos vagy nagyobb példánya s olyan halfaj, amely nem kizárólag a Balatonban, hanem a hazai és külföldi vizekben sokféle tenyészik, végül mert a Balatonból származó Süllőt a más vizekből származótól határozottan alig lehet megkülönböztetni, a Fogas elnevezést kizárólag a Balatonból származó Fogásra korlátozni nem áll módomban“.

Ezzel szemben a gyakorlatban az a tény, hogy magyar folyami halász mindig Süllőt fogott, magyar haltenyésztő pedig Süllőt tenyésztett és sohasem Fogast.

De nem az a legfontosabb, hogy itthon mi a helyzet a Fogas körül, hanem az, hogy a külföldön meg tudjuk védeni a mi különlegességeinket s ne romboljuk le azok értékét a magunk rovására.

Ha egy magyar szakvéleménnyel szemben az összes számottevő osztrák és német halászati, halkereskedelmi és haltenyésztési egyesületek, állami halászati felügyelőség vezetői és halbiológusok egybehangzóan kijelentik, amint a füzet második részében olvashatjuk, hogy náluk soha „Fogas“-t nem fogtak, hanem fogtak: Amaul, Candat, Hechtbarsch, Nagmaul, Sandart, Sandbarsch, Sandel, Santert, Schiel, Schill és Zander halat, akkor nehezen érthető, hogy miért akarjuk mi reájuk erőszakolni, hogy igenis „Fogas“-t fogtak.

Ne csodálja senki, ha ebbe a nemzetgazdaságunkra is káros állapotba nem tudok belenyugodni. Életem és kereskedelmi tevékenységem nagyobb részét a „Fogas“ megismertetésére és elterjesztésére fordítottam. Sem költséget, sem fáradságot nem sajnáltam, lankadatlan energiával és sok-sok utánjárással igyekeztem ennek a magyar

specialitásnak helyet szorítani a világpiacon, s ha az eredmény nem volt mindig kielégítő, úgy annak egyik főoka, hogy „Fogas“ néven silányabb minőségű Süllő került forgalomba.

Tisztában vagyok azzal, hogy a Fogas a nemzet gazdasági érték-állományában csak egy parányi részt képvisel, de szem előtt tartva, hogy a sok kicsi teszi a nagy egészet, nem szabad megengedni, hogy ez a kicsi, de *valódi érték* a nagy egész kárára veszendőbe menjen.

E könyvecske itt következő első részében *Lukács* Károly dr-nak, a Balaton Halászati Rt. 18 éven át volt ügyvezető igazgatójának, aki évek hosszú sora óta foglalkozik halélettani és halászattörténeti tanulmányokkal, a Fogasra vonatkozó adatgyűjtésének és több dolgozatának összefoglalását adjuk, melyet a szerző szíves volt nekünk közlésre átengedni. Fogadja ezért őszinte köszönetünket.

A második részben adom a külföldi szakvéleményeket.

Id. *Zimmer Ferenc* halázmester,
m. kir. kereskedelmi főtanácsos

1851

/1866/

A Balaton és a „Fogas“-kérdés.

Irta: *Lukács Károly dr.*

A Balaton Fogasa a magyar különlegességek, a külföldön is megbecsült magyar értékek közé tartozik már több, mint másfél évszázad óta. Minden külföldet járt magyar, de különösen a balatoni táj magyarja jóleső önérzettel tapasztalhatta, hogy Középeurópa nagy városaiban, Zürichben, Genfben, úgy mint Münchenben vagy Bécsben milyen kitűnő helyen szerepel a Fogasch, vagy a Fogache a legjobb vendéglők étlapján.

És ezt nem holmi lokál-patriotizmus mondatja velünk, mert ugyanezt figyelhette meg a nyilván elfogulatlan Aug. Willer kiváló német halbiológus, előbb königsbergi egyetemi tanár, jelenleg a német birodalmi élelmezési minisztériumban a halászati ügyek vezetője, aki a K. Lampert-féle „Das Leben der Binnengewässer“ III. kiadásában a Zander ismertetésénél ezeket írja: „Gyakran találkozunk az étlapokon a Fogasch-sal, a magyarországi Balatonból származó Süllővel“.*

Félreértések elkerülésére eleve hangsúlyozni kívánjuk, hogy e tanulmány nem hírverő-irat akar lenni a „Fogas“ érdekében, hanem annak megvilágítását célozza, hogy:

1. a „Fogas“-név mindig csakis a Balaton Süllőjét illette, s hogy
2. a Fogas-hal a többi halasvizek (Duna, Tisza, halastavak) Süllőjétől — ha nem is eltérő halfaj —, de a süllőfajnak egy különleges, csakis a Balatonban élő fajtája vagy változata.

Két részre oszlik tehát az alább következő tanuságtételek anyaga: az első rész nyelvi vagy inkább *nyelvtörténeti*, a másik halrajzi és *halélettani* adatokkal kívánja bizonyítani amaz álláspontunk helyességét, hogy a „Fogas“-név használatának a Balaton Süllőjére való korlátozása történelmi és természettudományi tényekből folyó, vagyis a tárgyigazságnak megfelelő követelmény.

* Kurt Lampert: Das Leben der Binnengewässer, Leipzig, 1925. (678 lap.)

Mit mond a Fogasról a Magyar Tudományos Akadémia nagy szótára? A *Czuczor Gergely* és *Fogarasi János* szerkesztésében s az Akadémia kiadásában 1864-ben megjelent alapvető munka „Fogas” címszó alatt ezt a magyarázatot adja: „A *Balatonban tenyésző*, a süllőhöz hasonló s finom ízű hal; nevezetik éles fogairól (Perca lucioperca)“.*

Ennek a nagytekintélyű munkának anyagát a népi nyelv tanulmánya és az addig megjelent irodalmi és tudományos művek szolgáltatták, megállapítása tehát nyelvi szempontból vitás nem lehet. Azt olvashatjuk ki belőle, hogy e munka szerkesztése idején a „Fogas” halmév használata mindenkiben önkéntelenül a Balaton képét vagy fogalmát idézte fel, aminthogy viszont — alábbiakból kitetszőleg —, aki csak a Balatonról írt és beszélt, ez egyedülálló természeti kincsünk fogalmát önkéntelenül összkapcsolta a legnemesebb, európai híru balatoni hal, a Fogas képzetével s — alkalmasint — az *ízével is*.**

Ennek bizonyására elsősorban a legnagyobb magyart, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítóját, *Széchenyi Istvánt* szólaltatjuk meg, az ő „Balatoni Gőzhajózás” című tanulmányából. Nem az ő eszméje volt a balatoni gőzhajózás megindítása, de egész lelkével magáévá tette ezt az életrevaló gondolatot. Röpiratában meggyőző érveket csoportosít a terv előnyeinek kimutatására és az ellenvetések cáfolására. Abban az időben is sok szó esett a Balaton lecsapolásának örületes tervéről. Evvel kapcsolatban említi először a Fogast: „Nincs arról biztos tudomásom, a Balatont egészen le lehetne-e csapolni; de annyit hiszek, ha lehetne is, bűn volna ilyest cselekedni. . . Bizony még a *jóízű Fogasért is, mely minden édesvízi halak királya* és oly kirekesztőleg magyar hal, megérdemli a Balaton, hogy Cart-hagóként ne töröltessék“. Arra a vélt vagy valódi ellenvetésre, hogy „a gőzhajói mozgalom“ ártana a halaknak, „főképp a felséges Fogasnak, melynek száma mégis csak kisebbednék“: a Balatonnal szoros

* Ilyen értelmű magyarázatot találunk már sokkal előbb *Márton József* 1807. évi háromnyelvű szótárában: „*Fogas*, egy Balaton-béli hal“. Hasonló értelemben *Kassai József*: Magyar-Diák szókönyvében: „*Fogas* hal, csak a Balaton tóban található“. (1833.) Újabbán *Ballagi M.* 1875. évi nagy magyar-német szótára és legújabbán (1936) a M. Tud. Akad. megjelenőben lévő Etymológiai szótára is mint „balatoni halat“ említi a Fogast.

** *Hunyady Sándor* egy quarneroi fürdőleveléből: „Sétáltam a pálmák és babérbokrok között“ — s a Balatonra gondolt... „Esteledik. A telepi vendéglő fölött megjelenik a vajban sült *Fogas* meleg parfómje. Nincs a világnak az a tengeri hala, amelyik versenyezhetne a balatoni Fogassal“.

összeköttetésben, főleg a somogyi parton létesítendő halastavakban való Fogas-tenyésztést ajánlja, miáltal „örökre és annyira meg lenne mentve a *Fogas sajtászerű és gyönyörű neme*, mikép a balatoni gőzösök ellen még az áhítatos bőjtölők és az ezeknél még számosabb finomízlők hosszabb sorainak sem lehetne igazságos kifogásuk“.

De már két emberöltővel a leghívebb magyar e megnyilatkozása előtt, mikor a Bécsből és Pozsonyból kiindult magyar önismeretre törekvés még egyelőre németnyelvű, de erős nemzeti öntudatról tanuskodó művekben keresett kifejezést, megtaláljuk a Balaton Fogasának, mint különleges ritkaságnak dícséretét a honismertető kiadványokban.

Nem kevesebb, mint 162 évvel ezelőtt jelent meg *Klein Mihály* pozsonyi ev. prédikátornak, a berlini és jénai természettudományi társaságok tagjának könyve: „Sammlung merkwürdigster Natur-seltenheiten des Königreichs Ungarn“ (A magyar királyság legnevezetesebb természeti ritkaságainak gyűjteménye) cím alatt, melyben a Fogast így emeli ki, szószerinti fordításban: „Érdemes az utókornak tudomására adni, hogy a *Balaton tó egy különleges halat is terem*, melyet a magyarok Fogasnak (sajtóhibásan Fogo-nak), mi pedig szószerinti fordítással „Zahnfisch“-nek nevezünk“.

Ugyanebben az évben *Korabinszky Mátvás*, a hányatott sorsú tudós statisztikus és térképkészítő, névtelenül megjelent „Almanach auf das Jahr 1778“ című munkájában részletesen ismerteti a Balatont; nagy halbőségéről írván, csakis két halfajról emlékezik meg, a héringhez hasonló fehérhalról (mely alatt a Gardát érti) és a Fogasról, melyet így mutat be: „Zahnfisch (*Fogas*) . . . diese Fische werden im Lande nirgends als hier gefangen, getrocknet und als eine Delicatesse verführt“. (Ezeket a halakat az országban *egyedül csak itt fogják*, szárítják és mint valami csemegét szállítják el.)

Ugyane szerző érdemes „Geogr.-histor. und Produkten-Lexikon“-jában is (1786) hasonló szavakkal ír tavunk főhaláról.

Majdnem ugyanezt olvassuk *Windisch K. G.* pozsonyi polgármester 1780-ban megjelent „Geographie des Königreichs Ungarn“ című művének a Balatonról szóló pár szavas ismertetésében: „Zahnfisch (*Fogas*), melynek két foga előre áll . . . szárítják és mint inyencledelt mindenfelé szállítják“.

Az *Ungrisches Magazin* című pozsonyi folyóirat 1782. évfolyamában *C. D. Bartsch*: „Bemerkungen über den Blattensee“ cím alatt közölt útleivelében is hasonló szavakkal írja le a „Mare Hungaricum“ főhalát, a Zahnfisch-t, „ungrisch: *Fogas*“.

A Komáromban megjelent „*Mindenes Gyűjtemény*“, 1790. évfolyamában leírja hazánk tavait, a Fertőt és a Balatont. Beszél a tíz év előtt megindult lecsapolási munkálatokról, azután Tihanyról, a kecskekörmökről, majd így folytatja: „A tóban találtak sokféle halak, nevezetesen a *Fogas*, melynek két fogai kiállanak és *amely halnem egyebütt nem találtatik*“.

A kitűnő természettudós, *Grossinger J.* többek közt ezt írja a Fogasról latinul (amit szószerinti fordításban közlünk): „A mi Dentexünket, *Fogast* (németül: Zahnfisch) a hazai néven Balatonnak nevezett tó legfontosabb halai közt magasztalják: másutt aligha ismeretes“.

Decsy Sámuel, a bécsi Magyar Kurir szerkesztője, 1796 nyarán Füreden töltött néhány hetet, hol sikerült egészségét helyreállítani. Üti leveleiben a Balaton pompás halairól is megemlékszik: „Minden balatonbéli halak közt legjobbnak tartatnak az úgynevezett *Fogasok* (*Süllőnek hívják más tartományokban*), melyeknek kétfelől hosszú fogai állanak ki szájaikból“.

Vályi András pesti egyetemi tanár 1796-ban megjelent „Magyarországnak leírása“ című kétkötetes művében leírja, hogy „a Balatonban termő halak közt legnevezetesebb a *Fogas* vagy *Fogashal*, mely mind ízére, mind húsának keménységére s jóságára nézve más halakat messze felülhalad; és *egyebütt e halnak neme nem is található*“.

Rumy Károly soproni tanár, a göttingai és jénai tudós társaságok tagja, 1809-ben Bécsben megjelent „Geogr.-stat. Wörterbuch des Österr. Kaiserstaates“ című művében Plattensee címszó alatt 26 sort szentel a Balaton leírásának, ebből 12 sor foglalkozik a halakkal s ennek is fele csak a Fogassal. „Ebben a tóban... egy különleges halfajt, az úgynevezett Zahnfisch-t, magyarul *Fogast* találjuk, melyet *másutt sehol Magyarországon nem fognak* és ezt megszáritva mint inyencétket fogyasztják“.

Tanárky Mihály: Magyarország természeti ritkaságai cím alatt 1814-ben kiadott műve 54—60. lapjain foglalkozik a Balaton tavával. A Fogasról így ír: „A Balatonnak egyéb ritkaságai közé tartozik egy különleges halnem, mely *Fogasnak* neveztetik... *Ezen halnem egész Magyarországon egyebütt nem találtatik*, ha nem a Balaton körül, kiszárittatik és mint kedves tsemege minden felé széjjel hordatik“.

A pesti „*Tudományos Gyűjtemény*“ I. évfolyamában (1817) a Balatonról értekezik egy névtelen szerző, figyelemreméltó történeti és tapasztalati tájékozottsággal. „Igen sokféle nemei a halaknak találtak-

nak a Balatonban: ezeknek egyáltalában a húсок tömöttebb, keményebb, egészségesebb s jobbízű, mint a más vizekben élő halaké. Egy különös neme a halaknak találtatik abban, melyet semmi más tóban vagy folyóban minálunk mindeddig nem láttak: ez *Fogasnak* nevezetik... Húsa hófehérségű, réteges s nagyon kedves ízű. Némelyek azt mondják, hogy a Fogas nem egyéb mint Süllő... én azt ítélem, hogy a Süllő és Fogas egy nemhez, t. i. a Sügér-nemhez (Perca) tartozik, de különféle a fajta (species)“.

Magda Pál soproni „főiskolai tanár“ 1819-ben Pesten megjelent „Magyarország statisztikai és geográfiai leírása“ című nagyszerű művében a Balaton ismertetése során írja, hogy „számos halai között legnevezetesebb az ú. n. Fogas (Zahnmaul), mely 10—15, sokszor 20 fontot is nyom és igen jóízű“. Somogy és Zala megye leírásánál is kiemeli a Balaton „jóízű, híres Fogasát“.

Ennek a munkának 1832-ben és 1834-ben két németnyelvű bővített és javított kiadása is megjelent Lipcsében, melyekben ugyanígy kiemeli a Balatonnak ezt a nevezetességét.

Csaplovics János 1821-ben megjelent Topogr.-statist. Archiv-ja I. kötetében N. J. jegy alatt terjedelmes tanulmány foglalkozik a Balatonnal s a „Tudományos Gyűjtemény“ cikkírójéhez hasonló dolgokat ír a Fogasról és a Süllőről, melyeket két különböző fajnak minősít.

Az érdekes *Csaplovics* „Gemälde von Ungarn“ cím alatt 1829-ben kiadott kétkötetes munkájában újra kiemeli a „*köstliche Fogas*“-t („welchen man in Wien *Fokosch* nennt“) az ő más vizek haláétól különböző „festeres, gesunderes und schmackhafteres“ húsa miatt.

A „Tudományos Gyűjtemény“ 1824. évi kötetében „J.“ jel alá rejtőző szerző ír tudósításokat a Balatonról és Tihanyról, melyekben a Balaton tavát, a magyar tengert... „a jóízű Fogasoknak honnya“ értelmezővel díszíti.

Szepesházy (több megye táblabírája) és *Thiele* (oroszcász. tan.) több kiadásban Kassán megjelent és nagyon elterjedt „Merkwürdigkeiten des Kön. Ungarn“ c. műve II. kötetében emlegeti a *Fogast*, „verdeutscht: Zahnfisch“, „mely halmem csakis ebben a tóban otthonos és egyetlen más tóban vagy folyóban sem található“. 1883-ban *Thiele* hat kötetre bővítette ki „Das Königreich Ungarn“ c. művét s ebben is hasonlóan emlegeti a Fogas különleges, egyedül a Balatonhoz fűződő értékét.

A „Tudományos Gyűjtemény“ 1827. évfolyamában *Hrabovszky* Dávid tanár, aki mint főúri családok nevelője sokat utazott külföl-

dön, „Néhány levelek a Balatonról és Balatonmellyékről“ c. 22 lapos útirajzában így ír: „Halai a Balatonnak, mellyek közül némellyeknek, mint a *Fogasnak*, egyedül itt van hazájok, nevezetesek, hanem ugy tapasztaltam, hogy messzebb s leginkább Bétsben, esmeretesebbek mint helyben“.

Dóczy József, a tudós ciszterci paptanár, 1830-ban Bécsben kiadott „Európa tekintete stb.“ c. hatalmas munkája 9. kötetében a Balaton leírásánál ezt írja nemes halunkról: „Hálnemei közül *esmeretes a Fogas* (Perca luciop.), mely nevét 4 nagy vágó fogaitól veszi és *semmi más vízben nem találhatik*“.

Ugyanez évben J. Chr. Seiz: „Geogr.-stat. Handwörterbuch“-jában (Pesth) a Balaton leírásánál kiemeli a Fogast, „mely kitűnő ízű húsa miatt az egész országban nagy hírességre tett szert, de rendszeren csak urasági asztalokra kerül. Ez a hal a Balatonban bőséges táplálékot talál Molluskákban, miért is húsa itt jobb is, mint másutt“.

Bizáki Puky Károly, több megyék táblabírája, „A magyar Haza“ c. 1833-ban megjelent honismertetőjében a Balaton leírásánál kiemeli a halak közt „legnevezetesebb *Fogast*, mivel *semmi más vízében az országnak nem található*“. Az ország halai ismertetésénél újra hangoztatja, hogy „a Fogas egyedül a Balaton tavában található“.

Albach J. S. ferences szerzetes német nyelven írta meg 1834-ben Pesten kiadott „Kurze Geogr. für d. K.-reich Ungarn“ c. munkáját. A Balatonról hat rövid sorban megemlékezvén, ebből három sort szentel a Fogasnak imígyen: „Egyedül ebben a tóban találják az ízletes, négy nagy foga miatt *Fogasnak* (Zahnfisch) nevezett halat“.

A *Regélő*-ben, a magyar családok harmincas évekbeli kedvelt félhetilapjában is többször találunk ismertetést a Balatonról. Az 1836. évf. 87. számában olvassuk, hogy „a természet ezen tavat lakóira nézve is megáldá, mert... különféle fajú halakat rejt kebele. Az utóbbiak között van az *országszerte híres Fogas*... Megaszalva különös csemege gyanánt messze elvitetik“.

A Vörösmarty szerkesztésében megjelenő „*Tudományos Gyűjtemény*“ 1837. évfolyama is közöl leírást a Balatonról, nevezetesen Füredről. Ebben olvassuk, hogy „a Balatonban nagyszámú halak tanyáznak, melyek közül a Fogas (perca luc.) messzire, még Bécsben is híres és kedvelt; a fehér, ízletes, könnyen emészthető húsa valóban meg is érdemli“.

Szerelmey Miklósnak 1848-ban megjelent, magarajzolta képekkel illusztrált Balaton-Albumában, a 28 oldalas bevezetőben ezeket találjuk a halakról: „Halai közül legnevezetesebb a Garda, töméntelen

sokasága miatt és a Fogas, melyet hófehér húsa és kedves íze nagy hírré emelt és igen kapóssá tett. *Fogas Magyarhon vizei közt csak a Balatonban található*“.

Fényes Elek 1847-ben megjelent „Magyarország leírása“ c. művében a víziállatokról szóló fejezetben így ír: „Nem hallgathatjuk el a Balaton becses ajándékát, a *Fogast*, mely egyedül Magyarországon és *csupán a Balatonban fogatik*. A Dunában található iszonyú nagyságú Vizák szintén kitűnőek“.

Szándékosan idéztük a Duna Vizájáról szóló mondatot is, mint példáját annak, hogy a földrajzírók — miként ezt az átnézett nagyszámú honismertető és topográfiai munkák túlnyomó részénél megállapíthattuk — a hazai nevezetességek közül a Balaton halai közt a *Fogast*, a Duna vizéből pedig a szintén sajátosságzámba menő Vizát, nem pedig a Süllőt vagy a Pontyot szokták kiemelni.

A külföldi tudósok és utazók sem mulasztják el felmagasztalni — nagyobbára saját tapasztalatuk alapján — a vendégszerető ország egyik nevezetességének, a Balaton halkirályának különleges ízét, amint ezt az alábbi rövid kivonatok tanúsítják.

Bright Richárd, angol politikus, a bécsi kongresszus után (1815) tanulmányútra indult Magyarországra és számos mágnásunk, Esterházy, Festetics és Hunyady vendégszeretét élvezte. „*Travels from Vienna through Lower Hungary*“ c. 1818-ban, Edinburgban kiadott nagy munkájában írja, hogy a Balaton bővelkedik finom halakban, köztük a *Perca luciop.*, vagy *Fogas*. Festetics gróf kirándulásra vitte az angolt a Balatonra s „visszatérőben — így írja *Bright* — kiszálltunk egy kis háznál, melynek lakója a gróf kompját (*Battyán* és *Fenek* közt) kezeli. Itt ebédet készítettek nekünk és alkalmam volt megízlelni a tó halát, a *Fogast*, in all his perfection (egész tökéletességében)“.

Rud. von Jenny: Handbuch für Reisende in dem österr. Kaiserstaate (Wien, 1823) c. művében leír egy kirándulást Keszthelyre és a Balaton ismertetésében felhívja a figyelmet a Zahnfischre, magyarul *Fogasra*.

Jenny művének alapulvételével dolgozta fel *Ad. Schmidl* valóságos Bädekkerré az ő sokkötetes *Reisebuch*-ját (Wien, 1835, újabb kiadás 1844), melyben ezeket írja a Balaton halairól: „A tó rendkívül gazdag halakban, úgyhogy gyakran 150—200 mázsát is fognak egyszerre. *Csakis ennek a tónak sajátos hala az értékes Fogas* („Ihm allein eigentümlich ist der köstliche Zahnfisch, ungarisch *Fogas*“), mely gyakran 10—15 fontot is nyom“.

Schütz hatalmas Allgem. Erdkunde-jében Blumenbach rajzolta meg az osztrák monarchia legújabb képét (Neuestes Gemälde der Österr. Mon. Wien, 1830). A halakról írván, kiemeli a Duna Vizáját, a Tiszának Európában egyedülálló halbőségét, a Balatonnak pedig „értékes, Magyarországon kívül is kedvelt Fogasát“.

J. Paget Esq., a magyar földesúrrá és 48-unk szabadságharcosává lett kitűnő tollú angol utazó, 1835-ben indult el Bécsből magyarországi útjára és két rendkívül tartalmas, nemcsak közvetlen szemléleten, hanem bőséges olvasottságon is alapuló kötetben számolt be élményeiről és megfigyeléseiről. Júliusban rándult le Füredre, ahol igen kellemes napokat töltött a vendégszerető Horváth-házban. A Fogast is alkalma volt megízlelni és ezt írja róla: „A Fogasról azt mondják, hogy csak a Balatonban található... Ízének finomsága és húsának keménysége talán legjobb édesvízi halává teszi Európának“.

Különösen kiemelendő a külföldi tudósok munkái közül C. Desjardins: Physisch.-stat. und pol. Atlas von Europa című, Wienben, 1836-ban megjelent térképgyűjteménye, melyből a harmadik a *termények előfordulását* tünteti fel és ezen a Balaton felett a „Fogas“ név olvasható.

1842-ben Kohl J. S. írja le magyarországi utazását (Hundert Tage auf Reisen in den österr. Staaten). A Balatonnak 24 lelkes lapot szentel. A jégi halászatról is szemléletes képet rajzol. A gardáról és a „berühmte Fogasch“-ról hosszabban ír. „A Fogas a Süllőnek (Zander) egy faja és csakis ebben a tóban fordul elő“.

Wilh. Richter, aki közel öt évet töltött hazánkban és ennek lelkes híve és szószólója lett Németországban, „Wanderungen in Ungarn“ stb. c. 1844-ben Berlinben kiadott munkájában így ír a Balaton halairól, miután elragadtatott sorokat szentelt a paradicsomi Balaton táji szépségeinek: „Ezenkívül a Balaton az ő kitűnő halai által is híres, melyek oly nagy számban vannak, hogy a halászok egy húzásra több száz mázsát is kifognak. A halak közt a Fogas a legszelesebb körben híres, messze elszállítják és minden inyenc előtt jól ismeretes. Szép fehér, ízletes húsa van, nagyjában hasonlít a Csukához, néha hús fontot is nyom; sós vízben megfőzve, olvasztott vajban, mustárral és néhány burgonya hozzáadásával szokták enni...“

Julian Chownitz a szabadságharc leverése után, 1851-ben írta meg Stuttgartban a „német gyarmatosítást“ propagáló hirhedt művét: „Handbuch zur Kenntniss Ungarns“ címmel. Ebben az ország minden nevezetes, fokozottabb kiaknázásra alkalmas vidékét és terményét

ismerteti s a Balatonnal kapcsolatban kiemeli „a pompás *Fogast*, aus dem *Plattensee*“.

Még soká folytathatnók az elfogulatlan külföldi utasok leírásainak közlését, de hadd szólaljon meg a továbbiakban néhány halászati szakember is, annak bizonyítására, hogy a „Fogasch“ név külföldön csakis és kizárólag a Balatonból származó süllőfajú halra volt mindig értendő.

Az utolsó évtizedek külföldi szakirodalmából legyen szabad többek közül E. *Bade*: Die Mitteleuropäischen Süßwasserfische (Berlin, 1901) c. ismert művére hivatkoznunk, melyben az I. kötet 47. lapján olvassuk: „Zander (*Lucioperca sandra* Cuv.), Süllő (jung), *Fogas* (alt, am *Plattensee*)“.

F. O. *Waldmann* brüsszeli tudós a *Fischerei-Zeitung* 1917. évi 44. számában a franciaországi halászat ismertetése során említi, hogy „a világháború előtt Párisban igen keresett volt a Süllő, hol, „Fogasch“nak hívták. Ez tulajdonképp a magyar Balaton tó Süllőjének a neve. A Fogasch a legelőkelőbbek asztalának divathala volt. A Süllő egyébként teljesen hiányzik a francia vizekből“. A Süllő azóta már némileg elterjedt a francia vizekben, nevezetesen a Rhône-ban is, de erről majd dolgozatunk második részében érdemlegesebben fogunk szólni.

Kurt *Smolian* hírneves württembergi halélettantudós 1920-ban, Berlinben megjelent „*Merkbuch der Binnenfischerei*“ c. kiváló műve I. kötet 34. lapján a halfajok ismertető táblázatában így szerepelteti Fogasunkat: „a) *Fischart*: Zander (*Lucioperca sandra* Cuv.). b) In Deutschland gebrauechl. volkstüml. Namen: Amaul, Candat, *Fogas*, *Fogasch*, *Fogosch* nur im *Plattensee* in Ungarn“.

Nem folytatjuk vég nélkül ezt az inkább nyelvtörténeti érdekű szemlélt a „Fogas“ név használatáról az irodalomban, de — mielőtt még annak az e tárgyban fordulópontot jelentő rendszertani halnévadásnak, mely „az utolsó magyar polihistor“,* *Herman Ottó* nevéhez fűződik, történelmi mozzanatát lerögzítenők — nem mulaszthatjuk el, hogy az újabb állattani irodalomból ki ne emeljük két neves magyar tudós, a halrajzi irodalom mestereinek munkáját, melyekben a „Fogas“-sal szintén, mint a Balaton főhalát illető sajátos elnevezéssel találkozunk.

* *Herman Ottó*, akinek zsenialitása a magyar tudományok történetében korszakosat alkotott az ichthyológián kívül a pókok, madarak tudományában és a néprajz, meg embertan terén is, a halászat tanulmányának az ő munkás élete öt évét szentelte csupán, 1883-tól 1888-ig; ez év júniusában már „útnak indult az északi madárhegyek tájaira és kenyere ettől az úttól kezdve haláláig a madár-tan volt“, írja életírója, *Lambrecht Kálmán*.

Az egyik *Kriesch* János műegyetemi tanárnak a Magyar Tudományos Akadémia koszorújával 1868-ban megjelent „Halaink és haltenyésztésünk“ c. munkája, melyben ilyen érzésteli, szinte líraian zengő szavak méltatják halunkat: „Ki ne hallott volna a híres *balatoni Fogasról*, mely Európa-szerte azon valóban megérdemelt hírben áll, hogy a halak legízletesebbike? . . . Itt a legnagyobbyszerű és legcélsezerűbb Fogas-tó a világon, a Balaton. De fájdalom, a Balaton mondhatni hogy volt, évről évre kevesbedik benne a víz és 3—4 év múlva már alig fog ott élni egy Fogas is . . .“ Ezt a kissé elsietett baljóslatot később egy jegyzetben visszavonja a tudós szerző: „Hála a Mindenhátónak, az újabb időkben közzétett magas kormányrendeletnél fogva a Balaton mégis Balaton marad, a *Fogas tehát csak nem hal ki*“. Vagyis nem csapolják le a Balatont, mint ahogy némely eszeveszett tervkovács kiagyalta, mert a kitűnő tudós szerint *a Balaton szárazzá tételével bizony a Fogas hal is kihalt volna*.

A másik tanuság *Daday* Jenő, a külföldi tudománytörténetben is maradandó nevű zoológushoz fűződik, aki 1884-ben, az Orvos-Természettudományi Értesítőben megjelent népszerű előadásában „A Balaton titkai“-ról, a halak felsorolásában sohasem Süllőről, hanem Fogasról beszél. „Nem a folyami Sügér az egyedüli a Balaton halai között, mely társainak életére tör, vannak ám még mások, hatalmasabbak is! A Sügér torka elől igen gyakran csak azért menekül meg egyik-másik halacska, hogy utóbb a Csukának vagy *Fogasnak* essék áldozatul, pedig ez utóbbi bizony sokat elnyel közülök addig, amíg oly tekintélyes nagyságra nőhet, hogy párolva és különböző aszpikkokkal garnírozva nagy lakomákon szemet-szájat csiklandozó állapotban kerüljön az ember színe elé“. Más helyen is, a ragadozók felsorolásánál „a Sügérről, Csukáról, *Fogasról* és Harcsáról“ szól.

Evvel eljutottunk *Herman* Ottó döntő jelentőségű szerepéhez a „Fogas“ név történetében és már ama tiszteletnél fogva is, mely a nagy mestert megilleti, ezt a fontos momentumot túlnyomóan az ő saját szavaival fogjuk ideiktatni.

Kriesch J. munkájában (1868) a Süllő nemnek két faja még ezen a néven szerepel: 1. Rendes Süllő (*Fogas*), *Lucioperca sandra*; 2. Volgai Süllő, *Lucioperca volgensis*. *Herman* azonban egyrészt azért, hogy a „nyelvrontással csinált“ halneveket kiküszöbölje (ilyeneket, mint: Érdesz, Orsa, Szobbár stb.) s az általa gyűjtött népies halneveknek, jórészt tájszavaknak polgárjogot adjon „a rendszeres halajstromban“, másrészt hogy minden *tudományos halnévben* egyesítse a nemnek és a fajnak nevét: a „*Fogas*“ *balatoni* tájnevet meg-

tette fajnévnek és az országszerte használt süllőnevet melléje ragasztotta mint a halnem elnevezését. „Az összegyűjtött 460 népies halnévből — írja nagy műve 760. lapján — megalkottam a rendszeres részt és egyáltalában a halászati irodalom számára a családok, csoportok, továbbá a nemek és fajok neveit.“

„Elejét akartam venni a sok tévedésnek és sokszor önkényeskedésnek is, mellyel halászati irodalmunkban lépten-nyomon találkozunk“ írja utóbb. Végeredményben azonban ő maga is némileg önkényesen járt el, amikor a — *saját maga által is balatoni tájnévként elismert* — „Fogas“ nevet csinálta át egy, az ország többi részében mindenütt „Süllő“-nek nevezett halfajta species-nevévé és ezzel a Balatonnak egy sajátos értékét akaratlanul devalválta. Pedig ő maga is kitüntetető szavakkal emeli ki a Balaton főhalának, az inyenecnek „Fogas“-ának a folyóban élőénél tisztább ízű húsát és bőséges, neki való haltáplálékával indokolt hasasabb formáját. (670. lap.) A Mesterszótár című fejezetben pedig „Fogas“ név alatt saját tapasztalatai alapján domborítja ki, hogy „közkeletű a Balaton egész környékén“; a „Süllő“ szónál viszont csak a közkeletűséget említi, de hely, táj megjelölése nélkül. Itt azonban hozzáfűzi, hogy csupán a Balaton táján hiszik némelyek, hogy külön faj és nem a híres „Fogas“ ifjú sarja. (826. lap.)

Az összehasonlító nyelvtudomány azóta kimutatta, hogy a „Süllő“ évezredes, finn-ugor eredetű s a csuvasban,* cseremiszből ma is használatos szó, mely ugyancsak „Fogas“-t jelent. (Beke Ödön: A halnevek származása. Halászat, 1932.) *Sylla-kol annyi mint: fogas-hal*. Eszerint a Herman Ottó által alkotott Fogassüllő fajnév már csak azért sem mondható szerencsés csinálmánynak, mert tulajdonképpen annyi, mint *Fogas-Fogas*.

Ki kell egyébként ehelyütt emelnünk, hogy már Herman Ottó rámutat arra a visszaélésre, melyet a „Fogas“ névvel üznek, amikor a 670. lapon ezt írja: „A kereskedésben az 1.50 kg-oson kezdődik az inyenec „Fogasa“... Húsa fehér, pompásan foszló, elsőrendű; megjegyzendő, hogy az a nagy tömeg „Fogas“, melyet Bécs, Budapest és a közlekedés terjedésével távolabbi helyek is fogyasztanak, *csak igen kis részben balatoni*, inkább aldunai eredetű“.

Herman Ottó 1887. évi névadását az állattani tudomány magáévá tette, de ez nem tudta és soha nem tudja elhomályosítani azt a történeti tényt, hogy a „Fogas“ csak a Balaton Süllőjének sajátos neve.

* Katona L. cikke a Magyar Nyelv 1927. évf. 190. l.

Így még az 1894. évi Pallas Lexikon, valamint az 1913. évi Révai Lexikon *Entz Géza* professzor tollából származó cikke „Fogas v. fogassüllő“ címszó alatt azt írja, hogy: „A halászok a kisebbeket Süllő, a nagyobbakat *balatoni Fogas* névvel jelölik és külön-külön fajoknak tekintik; ichthyológusaink azonban kimutatták, hogy a kevésbé ízletes húsú folyami Süllők és a nagy balatoni Fogasok, melyeknek húsa kiválóan ízletes, egyazon fajhoz tartoznak“.

Répassy Miklós is (Édesvízi halászat és halgazdaság, II. kiadás, 1914) magáévá teszi *Herman Ottó* névadását a Fogassüllőre, de mégis kiemelendőnek tartja, hogy e halfajban elsősorban értékes az, „mely mint balatoni Fogas világhírré tett szert“ (43. o.), s később újra megállapítja, hogy: „A *Balaton* szép ezüstös *Fogasa* világhírű“. (190. o.)

A fent közölt megnyilatkozásokkal egyértelmű *Unger Emil* dr egyetemi m. tanárnak a Nemzetközi Limnológiai Egyesület 1931. évi kongresszusán (Verhandlungen stb. V. Bd.) tartott előadásában elhangzott következő véleménye a Fogas név használatát illetően: „A *Balaton* tó *Süllője*, a „*Fogas*“ világhírű kiviteli cikke a magyar halkereskedelemnek... A *Zander* (Süllő) nagy példányait a *Balaton* tó táján ősidők óta „*Fogas*“-nak nevezik“. Egyébként e tudósunk is rámutat arra, hogy a *Balaton* *Fogasa* és *Süllője* (*Lucioperca sandra*-ja) mint halfajok azonosak és hogy faji különbség nincsen a *Balaton* *Fogasa* és még más halasvizek *Lucioperca sandra*-ja közt sem.

De a kitűnő halélettan-tudósnak ez a megállapítása már tanulmányunk második, szaktudományos részébe, a fajkérdés területére vezet át bennünket, s engedjék meg szíves olvasóink, hogy ezt a tárgyat kétévtizedes gyakorlati és elméleti tanulmányaink alapján teljes tárgyilagossággal megvilágítsuk és érveink hasonlóan objektív mérlegelését kérjük a „*Fogas*“ név védelme tárgyában döntésre hivatott tényezőktől.

2.

A fentebb idézett tudományos szakvélemények alapján mi is vitán felül állónak tartjuk, hogy a *Balaton* *Fogasa* önálló halfajt nem képvisel a Süllők nemében. Azonban époly szilárd meggyőződésünk az is, hogy a *Fogas* a Süllőnek egy *sajátos balatoni fajtája* vagy fajváltozata*, melyet a tó limnológiai, vagyis klimatikus, földtani, vízrajzi, fizikai, kémiai és élettani különleges adottságai formáltak azzá a hal-

* *Herman Ottó*t követjük a továbbiakban, amikor a *varietas* szót változat helyett a magyaros „fajta“ szóval fordítjuk. (671. lap.)

fajtavá, mely a fenti első részben elsorolt tárgyilagosságtételek szerint valóban európai hírességre tett szert.

A korábban már idézett *Grossinger János*, esztergomi főegyház-megyei presbiter volt az első, aki 1794-ben megjelent Ichthyológiájában úgy látja, hogy a Fogas, vagy Dentex Balatonis a Luciopercával conformis. Őutána *Reissinger János* pesti egyet. tanár 1930-ban megjelent Specimen Ichthyologiae c. művében — melynek egyébként a tudomány haladása folytán számos tétele helyt nem állónak bizonyult* — a Sügér-család 4. nemébe sorozza a „Süllőt (így fiatakorában, megérettkorában Fogas), Perca Lucioperca, der Sander, Sandbarsch, Schiel. A Dunában és Tiszában lakik, legbővebben a Balatonban“. *Reissinger* magyarul nagyon gyengén tudott, ahogy 1846-ban megjelent állattanának előszavában maga is bevallja. Érthető, hogy nem vesz tudomást róla, hogy a Fogas csakis a Balatonon használatos táji név.

Heckel Jakab bécsi tudós, aki a magyar *Petényi Salamon*, múzeumi őr társaságában sok magyar vizet, köztük a Balatont is bejárta, „Magyarország édesvízi halainak rendszeres átnézete“ címen 1847-ben, a soproni vándorgyűlésen tartott előadásában (ford. Chyzer K.) *Reissinger* alapján szintén azonos fajúnak tartja a Süllőt és Fogast, de ő már — helyszíni tapasztalatok alapján — hangsúlyozza, hogy „e hal a Balatonban, melynek vidékén a kisebb példányokat Süllőnek, a nagyobbakat Fogasnak hívják, sokkal nagyobbra nő, mint Európa bármely folyójában . . . Annyi bizonyos — írja tovább a Balaton Lucioperca sandrájáról —, hogy valamint a Fogas, úgy a Süllő is nemcsak az édesvízi, hanem talán valamennyi tengeri halak közt is legízletesebb húsú.“

Ettől fogva a magyar állattani irodalomban közhellyé vált, hogy a Süllő és a balatoni Fogas közt faji különbség nem áll fenn. Ezt a megállapítást — ismételjük — nem tesszük mi sem vita tárgyává, azonban épily kevéssé tartjuk vitathatónak azt az alábbiakban megvilágítandó tényt, hogy a *Balaton Fogasát* nem csupán *nyelvileg*, hanem *rendszerint sem lehet más halasvizetek*, ú. m. a folyók és halastavak *Süllőjével azonosítani*. Nem pedig azért, mert a Balaton sajátos limnológiai arculata, nevezetesen vizének és iszapjának fizikai és kémiai viszonyai, a benne lakozó szervezetek életközössége és az egész tó életjelenségeinek egymásrahatása olyképpen határozta meg ebben az élettérben (biotopban) a *Lucioperca sandra* halfaj külső és belső tulajdonságait, alakját, színét, ízét, táplálékszerző- és növekedés-

* V. ö. *Vutskits Gy.: Fauna Regni Hungariae. Pisces. 1913. 3. lap.*

ségét, valamint szaporodásának előfeltételeit, hogy a *Fogast* — *ha nem is önálló halfajnak, de — a Süllő-faj egy sajátos fajtájának (varietásának) kell tekintenünk.*

A vízi szervezetek struktúrájának a környezethez, annak éltető elemeihez való idomulásából előálló ú. n. *epharmoniadíkról* a legújabb állattani tudományban sokat olvashattunk. Aug. *Thienemann*-nak, a modern limonológia egyik alapvetőjének: „*Das Leben im Süßwasser*“ c. könyve népszerű előadásban számos példájára világít rá ezeknek az alkalmazkodásoknak és azok megfigyelése történetének.

Tanulságosan ismerteti a németországi Marénáknak (*Coregonus*-oknak) lakótavuk sajátos viszonyai folytán előálló változatos helyi formáit *Leidenfrost* Gyula „*Új Coregonus-alak*“ c. tanulmányában (Halászat, 1911) és a legújabb Nagy *Brehm*: *Halak* II. kötet 165—7. lapjain.

A rendszertani osztályozás már a Pisztrágnál nehezen megy — írja *Leidenfrost* —, a Marénák nemzetségében azonban csaknem megoldhatatlan feladat. Mindegyik tóban külön Maréna-fajta alakult ki, sőt némelyikben több is keletkezett. Mindezeket a rokon fajoktól igen nehéz elhatárolni, mivel lényegesebb eltérések sem testalkatukban, sem pedig életmódjukban nem mutatkoztak.

A lazacfélék családjához tartozó Marénák nemzetségének számos faja él az alpesi tavakban, a német Eiffel-hegység és a balti országok tavaiban. „*Alig van két szomszédos tó — írja Leidenfrost —, melyben valamely Coregonus-fajnak egymással megegyező alakjai volnának.*“ *Nüsslin, Vogt* és *Hofer*, utóbb *Thienemann*,* majd a legutolsó évtizedben a francia *L. Kreitmann*** foglalkoztak e halfajoknak rendszertanával. A faji bélyegek aprólékos vizsgálata arra az eredményre vezetett, hogy ezek a — más nemeknél szinte állandóknak és így determinálóknak mutakozó — faji bélyegek (kopolyúívek tüskéinek alakja, száma és hossza, peték, ivadékok nagysága, szik-hólyagok alakja, terjedelme, pigment szemcsék eloszlása stb.) a Maréna-fajoknál felmondják a szolgálatot. Körülbelül 7 vagy 8 Maréna-nemzedék (nem egész 40 esztendő) elég volt ahhoz, hogy a Bódeni-tóból származó *Coregonus* ferán egyes morfológiai sajátosságok olyan mélyreható változásokon menjenek keresztül az Eiffel-hegység-

* Die Entstehung einer neuen Coregonenform in einem Zeitraum von 40 Jahren. *Zoolog. Anzeiger*, 1911. V. ö. Szilády Z. ism. Term. Közl. 1925.

** *Travaux récents sur les Corégones*. Főleg *Rina Monti* és *Perrotti* vizsgálódásai eredményének ismertetése. *Bulletin français de Pisciculture et de Pêche*. 1931 octobre.

beli Laacher-Seeben, amelyek egy új helyi Maréna-fajta regisztrálását tették indokolttá.

És ezeket a formaváltozásokat egyedül a lakott víz, vagyis az *éltető elem* kémiai, fizikai, haltáplálékbeli és egyéb sajátos életviszonyai idézték elő. „On a vu — írja Kreitmann 1931-ben — le Blaüfelchen, amateur de la faune de fond, devenir planctophage en s'installant dans le lac de Laach en Eiffel... encore un exemple d'accomodation des caractères à l'habitat.“ Vagyis: „Látni lehetett a kék Marénát (Coreg. wartmanni), a fenékfauna kedvelőjét, amint planktonevővé változott át, miután az Eiffel Laach-tavában otthonos lett... újabb példájaképp a jellegek alkalmazkodásának a lakóvízhez“.

Rina Monti, milánói egyet. tanárnő a cisalpin Maréna változékonyságát a tó hőmérsékleti, táplálkozási, kiterjedésbeli, mélységi, a víz tisztasági, pH-értékbeli (értsd: hidrogénion-koncentrációs) s oxigén-telítettségi adottságaira vezeti vissza, amely körülmények együttese határozza meg a lakott víz jellemét. „A hírneves biológusnő és tanítványainak munkálatai — írja Kreitmann — bebizonyították, hogy a svájci és balti eredetű Marénák olasz tavakban is alkalmazkodnak a lakott víz körülményeihez, úgyhogy sajátos jellegeket vesznek fel, amelyek különböznek az eredetiektől és a helyi viszonyok szerint mások és mások.“

Felmerülhet az a kérdés, hogy a vizsgált tavaknak miért csupán a Marénái és miért nem más halfajai is vannak így alávétve a környezet átídomító hatásának? Erre megnyugtató választ — a halélettani megismerés jelenlegi fokán — nehéz lenne adni, de ez még nem elég ok arra, hogy a Marénák analógiáját egy balatoni helyi süllőfajta kialakulása dolgában ne lehessen a Balaton Fogására is alkalmazni, figyelemmel azokra a kétségkívül mélyreható eltérésekre, melyek a mi nagy tavunkat limnológiai szempontból a tógazdasági halastavaktól, egyéb halélettani vonatkozásban pedig a folyóvizektől megkülönböztetik.

A halélettani vizsgálódások problematikája csak most van abban a stádiumban, hogy a napról napra jelentkező, részben sejtésszerű ös szefüggések feltárására a kérdéseket megfogalmazza, a feladatokat körülhatárolja, a kutatások irányelveit megvilágítsa s a munkaprogramot megszervezze. Így könnyen eshetnek a régi mesterek tévedéseibe azok is, akik kellő óvatosság nélkül pozitív értelemben ítélnének, valamint azok is, kik bizonyos analog jelenségekből adódó következtetéseket mereven elutasítanak.

Elfogultság nélkül nem lehet — szerintünk — elzárkózni pl. annak a — szintén Rina Monti és asszisztensei által feltárt — összefüggésnek a Fogas táplálkozási viszonyaira való alkalmazásától, mely a vizsgált biotop haltáplálékainak minőségi és mennyiségi összetétele közt egyrészt és a kérdéses halfaj növekedésére s húsának ízletessége közt másrészt mutatkozik.

P. Schiemenz szerint minden halnak van rendes, kedvenc, vagyis *főtápláléka*, van aztán — az előbbi hiányában — *alkalmi tápláléka* s van végül — a neki nem megfelelő vizekben — *ínségtápláléka*. Rina Monti vizsgálatai a cisalpin Marénákon (Coregonus) azt mutatják, hogy a hal növekedése ott a leggyorsabb és húsának ízletessége ott a legfinomabb, ahol a hal legnagyobb bőségben és mindig megtalálja az ő kedvenc, vagyis *főtáplálékát*.

1928. és 1936. évek között sok száz Fogason végeztem méréseket és gyomorvizsgálatokat s az ezeken alapuló megfigyelésekből megállapíthattam, hogy *főképpen* mivel táplálkozik a Fogas a Balatonban?* Hogy ivadék korában, körülbelül egyéves korában a Fogas mivel táplálkozik, arra a szakirodalom adataiból következtethetünk.** Az apró Fogas-ivadék nyilván a Balatonban is bőségesen jelenlévő *Leptodora*, *Bosmina* és *Daphnia* nevű ágascsapú és egyéb plankton-rákocskákkal él. Az áprilisban kikelt, októberben tehát féléves Fogas-ivadék azonban már bizonyára pár hónappal fiatalabb küszivadékok is el-elcsíp. Hogy az egyéves ivadékokban már nemcsak a hálévő (ichthyophag), hanem a kannibáli hajlamok is ébrednek, ezt gyomorvizsgálataink beszédesen tanúsítják.***

Az év különböző szakjaiban feltárt gyomortartalmak azt bizonyítják, hogy a Fogas legkedveltebb, mert legbőségebb és minden időben kínálkozó tápláléka: apró Fogasok, Varsinták, Küszök és Gardák. Ezek közül az első kettő talán csak élete első évében, a másik két faj azonban egész életében állandóan nagy csapatokban jár, úgy hogy bőséges eleségül szolgálnak a Fogasok számára. Valósággal ritkaság, amikor a Fogas gyomrában ezen a négyen kívül más halfajokat vagy rákokat is felismerhetünk. Ezt a négyféle halat mondhatjuk tehát

* A gyomortartalmak egy sorozatát közöltem a Párisban, 1931. évben tartott nemzetközi kongresszusi előadásomban. Le Fogache, Sandre spécial du Lac B. Paris, 1935.

** Unger E.: A magyar tavak és folyók természetes haltápláléka. Kísérl. Közl. 1927. Willer A.: Die Nahrungstiere der Fische. (Demoll-Maier.) Stuttgart, 1924. Wundsch H.: Nahrung, Verdauung u. Stoffw. der Fische. Berlin, 1931.

*** Fényképekkel illusztrált dolgozatomat l. Term. Közl. 1932. Ugyanez bővebben: Der Sportfischer, München, 1932 okt. 5.

a balatoni Fogas legfőbb, legkedvesebb eledelének, és minthogy ezek az év minden szakában, a nagy tó minden részében bőségesen kínálóznak a fogyasztásra, már ez is magyarázatául szolgálhat a Fogas jó gyarapodásának, alakjának és különös ízletességének.

A táplálkozás minősége és mennyisége ugyanis nemcsak a halhús ízletességére van befolyással, hanem a halnak növekedésére és végterményben alakjának kialakulására is.

A Balatonvíz sajátos összetételének és a benne élő szervezeteknek a Fogas színére, ízére és alakjára gyakorolt hatására nézve számos tudományos megállapításra hivatkozhatunk; de legyen elég ezek közül csak három tekintélyt idéznünk. Elsőnek *Herman Ottó* magát, aki a folyóbeli és a balatoni Sülly eltérő táplálkozását hozza összefüggésbe a Fogas ízbeli kiválóságával és „hasasabb“ alakjával (670. lap); másodiknak szólaltatjuk meg *J. Pellegrin* francia tudóst, a francia vízgazdasági és halászati társaság elnökét, aki saját tapasztalatai alapján állítja, hogy „a Fogoche húsa a Balatonban különleges finomságot nyer, amely neki majdnem világraszóló hírnevet szerzett... Rendkívüli ragadozó lévén, főleg pontyféle apróhalakkal (érti alattuk különösen a Kúszt és Gardát) táplálkozik, de mivel ezek a tó homokos fenekén nem válnak iszapízűekké, e halak húsa a Fogasnak a leginycsiklandóbb ízt adja át“.*

Végül harmadiknak „Halászat“-unk szerkesztőjét, *Unger* Emilt idézzük újra, aki most megjelent munkájában (*Die Zucht des Zanders* etc., a Demoll-Maier-féle nagytekintélyű monográfia-gyűjteményben, 1939) megállapítja, hogy a Balaton Fogasának majdnem *ezüstfényű színe*, a jó táplálék okozta *zömökebb alakja*, husának *szilárdabb szerkezete* és rendkívül jóleső, *legtisztább íze* olyan tények, melyeket egyetlen halismerő sem vonhat kétségbe. „Ismeri is ezeket az ismerető jegyeket minden magyarországi és sok külföldi halkereskedő is. Minden gyakorlottabb ember a halpiacokon meg tudja különböztetni a *Lucioperca sandra* var. *Fogas balatonicát* a más származású Süllyektől“. (724. lap.)

Ami az élettőlemnek — hogy ne mondjuk: élettérnek, amely szó már a politikai létért való küzdelem jelszava lett — a halak szaporodási feltételeire gyakorolt hatását illeti, a biológusok azt is kimutatták, hogy a víz alkalikus, illetve savanyúsági foka, másképp hidrogénion-koncentrációs értéke nagyon fontos tényezője a *halak*

* *J. Pellegrin: Le Lac Balaton et sa faune ichthyologique. La Terre et la Vie, 1931 Juillet.*

*termékenysége*nek. A vízbe jutó ondószálacsókák vagy spermák terményekítő képessége általában igen hamar kimerül; némely tudósok ezt mindössze 3—4 percnyi időtartamra becsülik. Alkalikus közegben ez a képesség sokkal tovább tart, mint a gyengén savi jellegűben, más szóval a legkisebb savmennyiség is könnyen előli a spermákat.* A Balaton rendkívül meszes, erősen lúgos, kémhatású vize, melynek pH-értékét Maucha és mások vizsgálatai 8.62-ben állapították meg egész évi átlagban, jelentékenyen elősegíti tehát a Fogas termőképességét is, evvel eggyel több okot szolgáltatván arra, hogy a Fogas a Balatonban optimális életlehetőségek közt szaporodjék és fejlődjék.

Azokban a vizekben, ahová a Süllő újabb időkben eljutott, szembetűnően különböző szint és formát mutat. Két-három évtizeddel ezelőtt egyes somogyi és tolnai tógazdaságok kaptak a Balatonról Fogasikrákat. Az ezekből kikelt ivadékok néhány halnemzedék után szembetűnő átváltozáson mentek keresztül, amit maguk az illető tógazdák sem vonnak kétségbe, jólismervén a nagy és számos különbséget saját halasvizük limnológiai, főleg táplálkozásbeli viszonyai és az őshonos balatoni víz e nembeli sajátosságai között.

Feledhetetlen marad nekem az a szóbeli közlés, melyet az 1929 szeptemberi bécsi halászati kongresszuson Paulus *Schiemenz*, a német halászat atyamestere tett előttem a Süllő asszimilálódásáról az ő élető vizéhez. A századforduló táján kapott ő, mint a porosz halélettani intézet vezetője kísérletképpen 2—3 fészek Fogas-ikrát a Balatonról. Legnagyobbrésze elpusztult a szállítás alatt, de egyik fészken maradt pár száz megtermékenyített ikra, melyek kikeltek a Berlin melletti Erkneróban, ahova ezeket kísérletképpen kihelyezte. Az ivadékok megnöttek, elég lassan, szaporodtak is valamelyest, de már 3—4 generáció után annyira elfajultak, hogy senkisémet azonosította volna őket friss balatoni származású ivadékkal.

Francia vizekbe is eljutott végre a Süllő, amint erről előbb P. *Chevey*,** majd később (1930) L. *Kreitmann* halászati főfelügyelő is beszámolt.*** Ezek a francia Süllők az említett szerzők leírása szerint feltűnő módon különböznek külsejükben a Balaton Fogasától. Chevey rajzában a Rhône Süllője sokkal karcsubb, mint a Fogas, feje formája, kopoltyúfedőinek körvonalai, főleg pedig színeződése is észre-

* Neschinellinek a *Neptunia* 1905. évfolyamában megjelent tanulmánya alapján Betegh L.: Halászat VIII. évf.

** P. Chevey: Sur l'extension de l'aire de répartition géogr. du Sandre, Bull. Soc. centr. d'Aquic. et de Pêche. 1935.

*** L. Kreitmann: Extension d'espèces en eaux libres. Bull. fr. de Pisc. 1930.

vehetőleg különbözők; a harántsávokon kívül, melyek a Rhône Süllőjén sokkal sötétebbek, szélesebbek és szabálytalanabbak, az utóbbi a kopoltyúfedőkön egy nagy háromszögű foltot mutat, mely teljesen hiányzik a Fogasnál. Kreitmann szerint a Rhône Süllője oldalain sárgás színű: a Fogas azonban köztudomás szerint sohasem tüntet fel xanthophorákat, viszont annál több iridocytát, melyek ezt a halat valóságos ezüstös fénnel csillogtatják.

Ha a fentebb érintett külsőleges, alkati különbségek, éppúgy, mint a belső, hús-összetételre, ízre, szaporaságra, növekedésre vonatkozó eltérések — legalább ezidőszerint még — nem is olyan lényegbe vágók, hogy elegendő alapot szolgáltatnának a Fogasnak külön fajjá való minősítéséhez: kétségtelen azonban, hogy arra teljes mértékben alkalmasak, hogy a Balaton Fogasát, mint a *közönséges Süllőtől eltérő halfajtát* (varietást) jellemezzék.

Újfent analógiával élve, a *balatoni kagylók*, nevezetesen az Anodonták nemében az első itt kutató malakológusok több speciális új fajt véltek megállapítani,* de ezek közül a későbbi mélyrehatóbb vizsgálat a legtöbbit régiekkel azonosította, csupán az Anodonta cygnea fajnak egy változata: a Hazay által kétségtelenül *sajátos balatoni fajtának* meghatározott Anodonta cygnea L. var. balatonica Haz. bizonyult Balatonunkra jellegzetes kagylófajtának.

A balatoni állatvilág több osztályában sikerült zoológusainknak tavunk sajátos életviszonyai által létrehozott helyi formákat, jellegzetes balatoni fajtákat megkülönböztetni. Szerény véleményünk szerint a fent előadottakból megállapíthatóan a *Balatoni Süllője is külön fajtát képvisel a Lucioperca sandra fajon belül*.

Épp ezért e sorok írója az 1931 júliusában Párisban tartott VII. nemzetközi halászati kongresszuson a szaktudomány fóruma elé terjesztette azt a javaslatát, hogy a balatoni Fogas a Lucioperca sandra Cuv. halfaj egyik különleges fajtája, tudományos szakkifejezéssel: helyi változata gyanánt tekintessék, melynek rendszertani megjelölésül a „*varietas Fogas balatonica*“ elnevezést ajánlotta.**

A kongresszus ezt a javaslatot tudomásul vette s értesülésünk szerint a szaktudomány is magáévá tette e sorok írójának álláspont-

* Servien 1881-i fajmegállapításait (Anod. balatonica, Tihanyica stb.) Hazay és Weiss kritikája megdöntötte. Az Anod. cygnea var. balatonica Haz. azonban Weiss hildburghauseni tanár szerint is valóságos balatoni kagylófajta, helyi változata az Anod. cygnea-nak.

** Ch. Lukács: Le Fogache, Sandre spécial du Lac Balaton. Communications du VII. Congrès international d'Aquiculture et de Pêche. Paris 1931.

ját, amit igazol az egyik legnevesebb német ichthyológusnak, H. H. *Wundsch*-nak, a Berlin-friedrichshageni Porosz Halászati Intézet vezetőjének az a szakvéleménye, melyet a Porosz Mezőgazdasági Főkamara megkeresésére 1933 március 23-án ehhez a nagytekintélyű felügyelő és tanácsadó testülethez intézett. E szakvéleményből — a kérdés minél teljesebb és tárgyilagosabb megvilágítására — a lényeges részeket alább szószerinti fordításban közöljük:

A Porosz Mezőgazdasági Főkamarának

Berlin.

A magyar Süllő ügyében alábbi szakvéleményemet vagyok bátor közölni:

Magyarországon állattani szempontból két Süllőfaj van:

1. A volgai Süllő (*Lucioperca volgensis*), magyarul: Kősüllő és
2. a közönséges Süllő (*Lucioperca sandra*), magyarul: Fogas-süllő.

E tárgyban hivatkozom Unger Emil dr és Papp Anna cikkére a balatoni halfaunáról Fischer Frigyes: *A Magyar Halászat* című művében. (Budapest, 1931.)

Az utóbbiból, vagyis a közönséges Süllőből a magyar Balatonban, Magyarország fő Süllőtermő vizében egy világos színe és rendkívül jó növekedése által jellemzett *változat fordul elő*, melyet különösképpen Magyarországon *Fogas* (Fogasch) néven ismernek.

Lukács dr, ismert halászati biológus, az ő „Le Lac Balaton, sa pêche et sa pisciculture“ című munkájában ezt a változatot „*Lucioperca sandra* Cuv. var. *Fogas balatonica*“ tudományos néven tárgyalja... (A következőkben *Wundsch* a német *Smolian* és *Gaschott* műveiből vett idézetet közli, mely szerint csak a Balatonból származó Süllőt ismerik *Fogas* néven.)

Tehát Magyarországon a népies *Fogas* néven kétségtelenül nem általában a Süllőt, hanem azt a Süllőt értik, amely a Balatonból származik, vagy amely a közönségben legalább is azt a hitet keltse, hogy a Balatonból származó hallal van dolga. Stb.

A Poroszországi Halászati Intézet igazgatója:

Aláírva: *Wundsch* sk.

A hírneves halélettan-tudósnak ez a szakvéleménye éles világításba helyezi azt a fonák helyzetet, hogy nálunk, a *Fogas* hazájában ennek a kivételes értékű hálnak még nincs meg a *szülő-vizének* is természete-

tesen kijáró védelme. Pedig ezt a védelmet már több, mint egy évtizede az a hazai tudományos szakintézet is indokoltan ítélte, melyet véleményadásra egy korábbi földművelésügyi kormány annak idején felhívott. Azt hisszük, hogy tanulmányunk befejezéséül kötelességünk ideiktatni a pár év előtt elhunyt Korbuly Mihály dr.-nak, a M. kir. Halélettani és Szennyvíztisztító Kísérleti Állomás főnökének szakvéleményéből, melynek első része megállapítja, hogy a balatoni Fogas és a többi hazai Süllők egyazon halfajhoz tartoznak, a „Fogas“-név védelmére vonatkozó részletet:

„A balatoni Fogas elnevezésnek a Balatonból származó *Lucio-perca sandra* egyedeire való korlátozását és kereskedelmi védelmét teljesen indokoltan tartjuk.“ (Budapest, 1927 május 23. 159—1928. szám.)

A legilletékesebb vélemény tehát a döntésre hivatottak kezei közt van. A Fogas csak a Balaton vizében terem, neve is a balatoni tájban született, nem lehet tehát vitás, hogy a Balaton és Fogasának e tanulmány élére írt kérdését igazságosan csak a Fogas nevének törvényadta vagy kormányhatóságilag elrendelt védelme döntheti el.

1851

/1866/

Külföldi szakvélemények.

Közli: *id. Zimmer Ferenc*

A következőkben szószerinti fordításban teszem közzé azokat a szakvéleményeket, melyeket hozzájuk intézett kérdésekre Németország és Ausztria legszámottevőbb halászati, halélettani és halkereskedelmi intézeteinek, illetve egyesületeinek vezetői a „Fogas“ név értelmezése tárgyában adtak.

1.

Német Halkereskedők Egyesülete, 1880

Verein Deutscher Fischhändler von 1880

Berlin, 1933 június 16.

Nr. III. 538—33.

Igen tisztelt Kereskedelmi Főtanácsos úr!

A Fogas ügyében folyó hó 6-án kelt nagybecsű kérdésére tisztelettel közöljük, hogy az Ön feltevése helytálló, mert a Fogas néven importált Zander a vámszabályzat értelmében Németországba vámmentesen hozható be.

Igaz, hogy Radecke úr, a mi vezető elnökünk, az Ön cégétől egy küldeményt kapott, melyért, vámmentesség ellenére, vámot kellett fizetnie, de ezért panasszal fog élni és a jogorvoslati beadvány eredményéről minket értesíteni fog.

Egyébként teljesen oszttjuk az Ön felfogását, hogy *Fogas név mindig csak a Balatonból származó Zander-t (Süllöt) illette meg.*

Reméljük, hogy fentiekkel megadtuk Önnek a kívánt felvilágosítást és megkülönböztetett tiszteletünk kifejezésével vagyunk igen tisztelt kereskedelmi főtanácsos úrnak

Német Halkereskedők Egyesülete, 1800

Székhelye Berlin

von Mayer dr., sk., főtitkár

Német Halászati Egyesület
Deutscher Fischerei Verein

Berlin, 1933 június 19

Igen tisztelt Zimmer úr!

Sajnáljuk, hogy az Ön nem egészen világos kifejezőmódja miatt egy kis késedelem állt elő az Ön Fogast illető nagybecsű írásának megválaszolásában. Mi is az Ön által képviselt felfogást osztjuk, hogy *a Fogas csakis Magyarországon használt kifejezés és hogy Fogas elsősorban a Balatonból származó Zander (Süllő) elnevezése. Más Süllőknek Fogással való megjelölése, szerintünk, nem volna helyénvaló.*

Teljes tisztelettel

Deutscher Fischerei Verein
A főtitkár: B. Röhler, sk.

Osztrák Halászati Szövetség

Bécs, 1933 június 19

Igen tisztelt Kereskedelmi Főtanácsos úr!

Csak ma jutok hozzá, hogy folyó hó 1-én kelt becses levelére válaszoljak. Az Ön által felvetett kérdésre a következőket felelhetem:

A szakirodalom mértékadó művei, úgymint O. Gaschott: *Die Stachelflosser* (A tuskésszárnyú halak. Közép-Európa Belvizi Halászatának Kézikönyve), K. Smolian: *Merkbuch der Binnenfischerei; Österreichisches Nahrungsmittelbuch* (Osztrák élelmiszerszerkönyv) szerint *a Fogas vagy Fogasch név csakis a Balatonból való Zanderra vagy Süllőre használható jogosultan, s a halnak evvel a névvel való megjelölése mindenestre alkalmas arra, hogy a fogyasztóban azt a véleményt keltse, hogy a Balatonból származó halról van szó. Evvel egybehangzó az a saját gyakorta szerzett tapasztalatom, hogy bécsi és más osztrák vendéglőkben az étlapon Fogas és Süllő egymás mellett mint két különböző halétel van megnevezve és hogy akkor a Fogas rendszerint magasabb árban szerepel, mint a Süllő.*

Megeshetik ugyan elég gyakran, hogy mind a két adag *egy és ugyanazon halból* van kivágva, esetleg éppen egy orosz fagyasztott Süllőből; de mindenképp az következik a fenti tényből, hogy nálunk a közhasználatú nyelvben Fogas alatt egy finomabb és értékesebb halételt értenek, mint Süllő alatt.

Semmi esetre sincs elfogadható indok arra, hogy az Ausztriában fogott vagy egy Magyarországon kívüli országból ide behozott Süllőre a Fogas nevet alkalmazzák, és ilyen esetekben legalább is az a gyanu forog fenn, hogy ez a bevőnek az áru származása és minősége felőli megtévesztése céljából történik. Nyilvánvaló, hogy *egy osztrák halász sem fogja az általa fogott Süllőt Fogasnak minősíteni, ha éppen ilyen megtévesztési szándék nem vezérli.*

Sajnálatos módon Ausztriában mindinkább meghonosodnak olyan gorombán hamis halelnevezések, melyek alkalmasak a vásárló közönség megtévesztésére és megfelelő megtorlás nélkül maradnak. Csak arra a hamiságra akarom Önt emlékeztetni, hogy a dobozos vagy füstölt Makrélát most már mindenütt Tengeri pisztrángnak vagy mi több, egész röviden Pisztrángnak nevezik.

Ezért nem igen hiszem, hogy sikerülni fog bírói jogsegéllyel véget vetni a Fogas névvel üzött visszaélésnek, de ez nem akadályoz engem annak a meggyőződésemmek kinyilvánításában, hogy itt nyilvánvaló visszaélésről van szó. Véleményem szerint jogosan *csakis* a Balatonból való Zandert (Süllöt) lehet Fogasnak nevezni.

Megkülönböztetett tisztelettel
Neresheimer dr., sk., elnök

4.

Tartományi Halászati Egyesület,
Braunschweig

Braunschweig, 1933 június 18

Június 6-án kelt becses átiratára utána jártunk az ügynek és megállapítottuk, hogy a mi gazdasági körzetünkben Fogast sem nem tenyésztenek, sem nem fognak.

Landesfischerei Verein von Braunschweig
Olvashatatlan aláírás, elnök

5.

Sachsen és Anhalt tartományok
Halászati Egyesülete

Magdeburg, 1933 június 10

341. ügyiratszám.

Folyó hó 6-án kelt nagybecsű érdeklődésére tisztelettel közöljük, hogy a Balatonból származó Fogas egy válfaja a Közép- és Észak-Németországban honos Zandernek.

A mi egyesületünk vízterületén Fogast, tudomásunk szerint, még nem fogtak, legalább is ilyennek előfordulása nem jutott tudomásunkra.

Megbízásból: Zimmermann, sk.

Porosz Mezőgazdasági Főkamara
Fil. 601. ügyiratszám.

Berlin, 1933 június 13

A Németországban elterjedt szóhasználat szerint *Fogasch* név alatt *csakis* a Balatonban fogott Süllő-fajt értik.

Mivel ez a kérdés már korábban tisztázandó volt, március 23-án a Porosz Halászati Intézettől (Preuss. Landesanstalt f. Fischerei) szakvéleményt szereztünk be, melyet másolatban ide csatolunk.

Nincs tudomásunk arról, hogy Németországban fogott bármely halfajt Németország határain belül Fogasch névvel jelöltek volna meg.

Megbízásból: Olvashatatlan aláírás

6.

Poroszországi Halászati Intézet Berlin-Friedrichshagen, 1933 március 23
Seestrasse (a vízművek mögött)

A magyar Süllő ügyében alábbi szakvéleményemet vagyok bátor közölni:

Magyarországon állattani szempontból két Süllő-faj van:

1. a *Volga-Süllő* (*Lucioperca volgensis*, magyarul: Kősüllő) és

2. a *közönséges Süllő* (*Lucioperca sandra*, magyarul: Fogassüllő).
E tárgyban hivatkozom Unger E. dr. és Papp A. cikkére a magyar halfaunáról Fischer Frigyes, A magyar halászat című művében. (Budapest, 1931.)

Az utóbbiból, vagyis a közönséges Süllőtől a magyar Balatonban, Magyarország fő süllőtermő vizében egy világos színe és rendkívül jó növekedése által jellemzett változat fordul elő, amelyet különösképpen Magyarországon Fogas (Fogasch) néven ismernek.

Lukács dr., ismert halászati biológus, az ő „Le Lac Balaton, sa pêche et sa pisciculture” című munkájában ezt a változatot „*Lucioperca sandra Cuv. var. Fogas balaticus*” tudományos néven tárgyalja és többek között kifejezetten ezeket mondja: „En caractérisant l’habitat du Sandre, il fait bien ressortir le Balaton comme un lac de Sandres tout particulièrement renommé (nagyon híres süllőtó), où seul ce poisson est connu sous le nom de „Fogache”.

(Tehát Magyarországon a népies Fogas néven kétségtől nem általában a Süllőt, hanem éppen azt a Süllőt értik, amely a Balatonból származik vagy amely a közönségben legalább is azt a hitet keltse, hogy a Balatonból származó hallal van dolga.)

De semmi kétség, hogy ha Magyarországon a kereskedelemben és a vendéglői eladásnál Fogasról beszélnek, ez alatt a nagy, világos színű balatoni Süllőt értik vagy legalább is akarják, hogy értsék. Én tehát azon a véleményen vagyok, hogy egy Magyarországgal való megállapodás, amely kereskedelmi érdekű és amelynek kifejezetten a Fogas a tárgya, szintén csak úgy értendő, hogy az a balatoni Süllőre, tehát a Lukács dr által var. Fogas balaticusnak nevezett Süllőre, nem pedig általában a Süllőre vonatkozik.

A Poroszországi Halászati Intézet igazgatója

Aláírva: *Wundsch*, sk.

7.

Német Mezőgazdasági Társaság

Berlin, 1933 június 6

Ügyiratszám T. Fi/Ak. 58.062.

Tárgy: folyó hó 6-án kelt levelük.

A vámrendszabályok tárgyában hozott rendelkezés a halászat (édesvízi halak) terén az élő Süllőre 80 RM, a jegeltre 60 RM vámot szabott ki 100 kg-ként. Egy Magyarország javára szóló kedvezményről, hogy a Süllőt (Fogast) vámentesen lehessen behozni, nincs tudomásunk. A Süllőnek (*Lucioperca sandra*) a különböző halászó területeken népies elnevezései vannak. Akármilyenek is ezek, mindig csak a Süllőre vonatkoznak. A különböző elnevezések ellenére a Süllő mindig az új vámnak van alávetve.

A Fogas, Fogasch, Fogosch elnevezés csakis a Magyarországon lévi Balaton halfogásaira alkalmazott megjelölés.

A Süllőnek nagyszámú helyi elnevezése van, amelyekből néhányat Zimmer úr is felhozott.

Ha a Fogas név egy a víz-, fenék- és táplálkozási, valamint növekedési viszonyok által a kereskedelem és a vevő számára felismerhető minőséget jelent, akkor Németországban nem lehet Fogast fogni és tenyészteni; ha ez az eset nem áll fenn, akkor csupán a helyileg használatos név marad és a Fogast Németországban mint Zandert fogják és tenyésztik.

Német Mezőgazdasági Társaság Állattenyésztési Osztály

Megbízásból: *Bässmann dr., sk., ügyvezető*

8.

Tartományi Halászati Egyesület, Hannover

Hannover, 1933 június 13

Folyó hó 6-án kelt nagybecsű érdeklődésére válaszolva tisztelettel közöljük, hogy a mi felfogásunk szerint *Fogasch* a Balatontól származó magyar Süllő.

Tartományi Halászati Egyesület, Hannover
v. Gartzten, sk.

9.

Mecklenburgi Hivatásos Belvizi Halászok
Szövetsége

Parchim, 1933 június 15

Fogasch néven (ahogy a Balatontól származó Süllőt nevezik) egyetlen északnémet halász sem ismeri a Süllőt, ennél fogva itt nem is fognak Fogaschokat, hanem az itteni elnevezés szerint Zanderokat.

Teljes tisztelettel
W. Kühl sk., elnök

10.

Württembergi Mezőgazdasági Kamara

Stuttgart, 1933 június 10

Folyó hó 7-én kelt nagybecsű átiratára válaszom — a Württembergi Országos Halászati Egyesület nevében is, melynek ügyvezetője vagyok —, az, hogy legalább is Délnémetországban, Zandert (Süllöt) Fogasch név alatt nem bocsátanak áruba. *Az összes, a halászatban járatos személyiségek Fogasch néven csakis a Balatonból származó Süllöt érthetik.*

Teljes tisztelettel

Smolian dr., sk.

Württembergi Országos Halászati
Egyesületi szakértő

11.

Német Tógazdák Egyesülete

Berlin, 1933 június 10

Ügyirat szám 896—6.

Tárgy: Önök levele 1933 június 6-ról.

A Fogasch név egyetlen, a német tógazdaságokban tenyésztett halfajra sincs használatban.

Megbízásból: Fritzsche, sk.

12.

Hydrobiológiai és Halgazdasági Tanszék
a Talajművelési Főiskolán

Bécs, 1933 június 20

Igen tisztelt Kereskedelmi Főtanácsos Úr!

Az Ön folyó hó 1-én kelt szíves levelére a következőket közölhetem: Mint a Német-Osztrák Halászati Társaság e. i. elnöke igazolom, hogy a Balatonban honos Süllőnek Fogasch a neve s hogy ez a név régi idők óta fogva kizárólag az e tóban előforduló *Lucioperca sandra* halat illeti meg.

Az itteni osztrák vizekben tenyésztett és fogott Süllőnek általánosan használt neve: Schill.

Teljes tisztelettel

Prof. Hämpel dr., sk.

13.

Badeni Országos Halászati Egyesület

Karlsruhe, 1933 június 26

1933 június 7-i levelükre Zandert illetőleg.

A Zanderre vonatkozó érdeklődésükre közöljük, hogy ez a legkülönbözőbb elnevezések alatt jön forgalomba és pedig mint Amaul (Ammersee), Candat (Csehország), *Fogas, Fogasch (Balaton)*, Hechtbarsch, Nagmaul (Ammersee), Sandart, Sandbarsch, Sandel, Sanner (Holland), Sannert, Seebärstling, Schill (Dunavidék), Schindel, Zannat, Zant. Ezen a Zanderen (*Lucioperca sandra*) kívül el van még terjedve Németországban a Volgasüllő (*Lucioperca volgensis*) a kereskedelembe, Berschik vagy orosz fagyasztott Süllő néven is. Még kétséges idáig, hogy ez a másik Süllő az előbbtől mint külön faj volna-e elkülönítendő.

A vámügyek miatt kértük a Német Halászati Egyesületet, hogy Önöknek közvetlenül adja meg a kívánt felvilágosítást. A Wormsban székelő Hesseni Halászati Egyesülettel, melyet Önök egybehangzólag szintén felkértek válaszadásra, alkalmunk volt az utóbbi napokban beszélni. Kérjük Önöket, hogy a mi válaszunkat, mint a Hesseni Halászati Egyesületét is tudomásul venni szíveskedjenek.

Az elnök megbízásából: *Koch dr. sk.*

14.

*Demoll dr., titkos tanácsos**Bajor Biológiai Kísérleti Állomás*

München, 2. 1933 július 6

Igen tisztelt Kereskedelmi Főtanácsos Úr!

Készséggel igazolom, hogy Németországban *Fogasch* néven csak a *Balaton Süllőjét értik*. Ez világosan kifejezésre is jut Kurt Smolian „Merkbuch der Binnenfischerei (Würzburg, 1920. I. kötet, 34. 1.) című könyvében. Ott a *Fogas, Fogasch* és *Fogosch* nevek után ez a megjegyzés áll: „Csakis a Balatonban Magyarországon“.

Remélem hogy evvel a nyilatkozattal szolgálatára lehettem és vagyok megkülönböztetett nagyrabecsülésem kifejezésével

*Prof. Demoll dr., sk.,*A Bajor Halászati Biológiai Kísérleti
Intézet vezetője

Pomerániai Halászati Egyesület
Mezőgazdasági Kamara

Stettin, 1933 július 19

Székhelye: Stettin

Ügyiratszám 604—33.

1933 június 23-án kelt levelükre.

Ezennel igazolom, hogy a *Fogas* név csakis a *Balatonban* és nem a német területen fogott Süllő megjelölésére használatos.

Megbízásból: *Krämer dr.*, sk.

